

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Invandrarelevers tankar om sitt framtida yrkesval

En fallstudie på en mångkulturell friskola i Göteborg

Marija Jugovic

LAU350

Handledare: Kenneth Helgesson

Examinator: Alf Björnberg

Rapportnummer: VT06-1190-2

Abstrakt

Marija Jugovic: Invandrarelevens tankar om sitt framtida yrkesval – en fallstudie på en mångkulturell friskola i Göteborg
Göteborgs Universitet: Lärarprogrammet, Examensarbete inom lärarutbildningen 2006

Nyckelord: elever med utländsk bakgrund, infödda svenska elever, modersmål, tvåspråkigheten

Olika rapporter från bland annat Skolverket och andra myndigheter visar på invandrarelevens sämre resultat i grundskolan jämfört med infödda svenska elever och därmed invandrarelevens försämrade framtidsutsikter. Särskilt svaga resultat presterar invandrarelever i ”invandrartäta” skolor.

Uppsatsen är ett försök att ta reda på vad en grupp invandrarelever i årskurs nio på en ”invandrartät” skola i Göteborg har för yrkesplaner och vad de anser om sina möjligheter att uppnå sina mål. Nio stycken intervjuade elever gav sin syn på sina framtidsplaner. Dessa intervjuer utgör materialet för uppsatsen.

Samtliga intervjuade elever är väldigt ambitiösa och siktar högt då de väljer olika yrken som: läkare, advokat, psykolog, journalist, pilot, flygvärdinna, tennisproffs eller professionell tennis tränare och animatör. Resultatet visar på att elevernas egen motivation påverkar deras yrkesval såväl som resultatet. De flesta av de intervjuade eleverna anser inte att betygen från grundskolan är det viktigaste när de ska söka till vidare gymnasieutbildning. Språkmedvetenhet hos de intervjuade eleverna är avgörande för deras resultat i skolan. Svenska och engelska är de språk som är de viktigaste för att uppnå sina mål. Alla de intervjuade eleverna uppnår bra resultat i skolan och har redan kommit in på de sökta programmen.

Innehåll

1 Begrepp	4
2 Inledning	5
3 Syfte och frågeställning	6
4 Metod och material	6
5 Bakgrund	6
5.1 Invandrarelevens resultat i grundskolan	6
5.2 Sociokulturell bakgrund	7
5.2.1 Identitet	7
5.3 Socioekonomisk bakgrund	8
5.4 Svenska språkets betydelse för inläring	10
5.4.1 Tvåspråkighetsbetydelse	10
5.4.2 Språket och identitet.....	11
5.4.3 Två - eller flerspråkigheten.....	12
5.4.4 Skolans ansvar	12
5.4.5 Tvåspråkigheten och modersmålsundervisning	13
6 Undersökning	13
6.1 Metod	13
6.2 Urval.....	14
6.3 Genomförandet	14
6.4 Etiska principer	15
7 Resultat	16
7.1 Elevernas framtidsplaner.....	16
7.2 Upplevda hinder.....	17
7.3. Skolresultatets betydelse	18
7.4. Vikten av kunskaper i svenska språket	20
8 Diskussion	22
8.1 Hinder.....	23
8.2 Skolresultat	23
8.3 Svenska språket	24
9 Slutord	25
Referenser	26
Bilagor	

1. Begrepp

- Infödda elever
- Invandrarelever eller elever med utländsk bakgrund
- Modersmålet

Infödda elever eller elever med svensk bakgrund

Med infödda elever menar jag elever som är födda i Sverige och där även dennes båda föräldrar är födda i Sverige. Eleven har svenska som modersmål eller första inlärd språk.

Invandrarelever eller elever med utländsk bakgrund

Med invandrarelever eller elever med utländsk bakgrund menar jag elever som inte är födda i Sverige, vars ena eller båda föräldrar är födda i ett annat land än Sverige, och slutligen alla de elever som har ett annat modersmål än svenska.

I min uppsats tänker jag inte ge någon närmare beskrivning av denna grupp elever med avseende på homogenitet eller olikheter inom själva gruppen. Undersökningen är för liten för det och därför kommer jag här t.ex att kalla alla de som inte har svenska som modersmål för invandrarelever oavsett om man är född i Sverige eller inte.

Jag tänker heller inte använda mig av begrepp som många gånger nämns i media som t.ex förstagenerationsinvandrare eller andragenerationsinvandrare. Inte heller anser jag att det är av betydelse för min undersökning vid vilken tidpunkt, dvs. hur gamla eleverna var, när de kom till Sverige eller om de är födda här. Inte heller anser jag att det är av vikt för just den här undersökningen i vilka länder eleverna har sitt ursprung.

Modersmål

Min definition av modersmål i den här uppsatsen är att det är det första inlärd språket, dvs. det språk som eleven började prata först.

2 Inledning

Under min utbildning har jag haft förmånen att vara på olika grundskolor i Göteborgs stadsdelar och i mycket varierande områden. Från områden där majoriteten av alla eleverna var infödda svenskar, till så kallade segregerade områden där majoriteten av eleverna har utländsk bakgrund, benämnda som invandrarelever. Under denna tid har jag upplevt att förutsättningar för fortsatt utbildning ser mycket annorlunda ut beroende på var man bor. Inte minst observerade jag i elevernas arbetsresultat att skillnaderna var stora i t.ex. hur långt eleverna har kommit i sin utbildning även när de har haft samma arbetsmaterial. Vad jag observerade var bland annat att eleverna med invandrarbakgrund hade svårare att förstå olika delar av innehållet i materialet och därmed inte uppnådde samma resultat som infödda elever. Många gånger grubblade jag över hur livet kommer att se ut för eleverna med utländsk bakgrund. Jag tyckte inte att det var rättvist att elever som är med i samma utbildningssystem och bor i samma land, har så olika förutsättningar att lyckas.

Själv upplevde jag att språkkunskaperna var ett av de största problemen för elever med utländsk bakgrund. Det var enkelt för mig att dra den slutsatsen eftersom jag har observerat många gånger under min VFU, att eleverna med utländsk bakgrund ibland inte förstod mycket enkla begrepp, som vi som behärskar språket bättre använder mycket i vardagsspråk.

De senaste åren har vi kunnat läsa om elevernas olika förutsättningar och framtidsutsikter efter avslutad grundskoleutbildning. I den ena efter den andra rapporten från olika myndigheter står det om att invandrarelever i högre grad än infödda svenska elever riskerar att inte bli godkända i grundskolan och därmed inte uppfyller kraven för att söka till vidare gymnasieutbildning. Vad har dessa elever för framtidsmöjligheter och hur ser deras förutsättningar för vidare utbildning ut? Vad händer sedan när de har slutfört sin utbildning? Finns det goda förutsättningar för bra jobb?

I Skolverkets rapport *Elever med utländsk bakgrund – en sammanfattande bild* (2005, s. 4), står det att elever med utländsk bakgrund i högre grad än svenskfödda elever lämnar grundskolan utan att bli godkända i alla kärnämnen. I samma rapport står det att av alla elever med utländsk bakgrund var det 66 procent som var godkända mot 76 procent av infödda elever (s. 6). Som flera möjliga förklaringar anger författarna i rapporten att det är den ökade boendesegregationen, olika socioekonomiska faktorer samt otillräckliga eller bristande språkkunskaper som inverkar på elevernas resultat i skolan.

I samma rapport skriver författarna vidare att ”invandrartäta” skolor tenderar att ha sämre betygsresultat (2005, s. 18). I en annan rapport, *Elever med utländsk bakgrund* (2004, s. 45), står det att elever med invandrarbakgrund som går i en ”invandrartät” skola är dubbelt utsatta eftersom deras språkkunskaper är ännu lägre än infödda svenska elevers, på grund av att de är en del av en miljö som inte stimulerar tillräckligt till språkutveckling. Detta menar författarna beror på att de flesta elever i ”invandrartäta” skolor har mycket bristfälliga språkkunskaper, och att det är svårt att lära korrekt svenska från varandra eller att invandrarelever inte kan berika varandras språk på samma sätt som infödda svenska elever.

I min uppsats tänker jag inte gå in närmare på djupet av de faktorer som påverkar dessa resultat. Jag vill här istället försöka ta reda på vad eleverna själva tror om sina framtida möjligheter att skaffa sig det yrke de vill ha. Därför har jag intervjuat 9 elever med utländsk bakgrund i en årskurs 9. Dessa elever går i en mångkulturell skola där majoriteten av eleverna har en annan bakgrund än svensk.

Syftet med uppsatsen är inte att ge svar på frågor om hur eleverna kommer att klara sig i framtiden eller hur deras förutsättningar ser ut, utan att ta reda på vad eleverna själva tror om sina framtidsutsikter. Uppfattar eleverna själva att deras utländska bakgrund, och eventuellt bristfälliga kunskaper i svenska språket, kommer att utgöra ett hinder för dem att uppnå de mål de satt upp för sig själva när det gäller yrkesval?

3 Syfte och frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att ta reda på vad en grupp elever med utländsk bakgrund i årskurs 9 själva tror om sina framtidsmöjligheter. För att ta reda på det utgår jag ifrån följande frågor:

- Hur ser eleverna själva på sina framtida möjligheter att uppnå sina mål när det gäller önskat yrke?
- Hur viktiga anser de att bra resultat i skolan är för att de ska uppnå dessa mål?
- Hur viktigt anser de att behärska det svenska språket är för att de ska kunna förverkliga sina yrkesplaner?

4 Metod och material

Undersökningen är baserad på litteraturstudier och kvalitativa intervjuer (Patel & Davidsson 2003, s. 78). Tillgången till litteratur var ganska god. Mest information har jag hämtat från statliga utvärderingar som Skolverket har gjort om invandrarelevs prestationer och resultat i grundskolan.

Intervjudelen och undersökningen genomfördes med en grupp elever i en niondeklass på en ”invandrartät” grundskola. Frågorna bestämdes i förväg och ställdes i bestämd ordning. För att bygga upp meningsfullhet och sammanhängande resonemang ställde jag spontana följdfrågor till varje huvudfråga. För att förbereda mig ytterligare inför intervjuerna läste jag relevant litteratur inom området invandrarelevs prestationer i skola. En faktor som underlättade intervjuandet av eleverna var att jag kände eleverna sedan tidigare, eftersom jag har vikarierat i klassen under mina två sista terminer av utbildningen.

5 Bakgrund

5.1 Invandrarelevens resultat i grundskolan

Enligt många undersökningar som bland annat Skolverket har genomfört presterar elever med utländsk bakgrund sämre både i grundskolan och gymnasiet. 34 procent av dessa elever uppfyller inte kraven för godkänt i grundskolan och kan därför inte söka vidare till gymnasieutbildning. Detta kan jämföras med infödda elevs resultat där 24 procent av alla elever inte uppnår målen (*Elever med utländsk bakgrund*, 2005, s. 6).

Det är svårt att förklara och ge en rättvis bild av vad som ligger bakom resultatskillnader mellan infödda svenska elever och elever med utländsk bakgrund. Min tolkning av Skolverkets rapporter är att dessa skillnader till stor del kan förklaras utifrån framförallt tre faktorer som påverkar invandrarelevernas resultat i skolan. Dessa är:

- elevernas sociokulturella bakgrund
- föräldrarnas socioekonomiska bakgrund
- bristfälliga språkkunskaper

5.2 Sociokulturell bakgrund

När det gäller elevernas sociokulturella bakgrund kommer elever med utländsk bakgrund oftast från segregerade områden med hög arbetslöshet (*Elever med utländsk bakgrund*, 2005, s. 39). Även om eleverna ibland är födda i Sverige anser de sig likafullt vara invandrare, vilket hänger ihop med deras språk och identitet.

Johansson skriver i *Invandrarelevers skolsituation* (1996, s. 193) att skillnaderna mellan den kultur som invandrarelever kommer ifrån och skolans kultur är alldeles för stor, och att skolans kultur blir för abstrakt för invandrarelever. Han menar att vissa skolsituationer för invandrarelever blir främmande då eleverna saknar förförståelse för den kultur som skolan grundar sig på. En sådan kultur kräver också helt andra baskunskaper inom svenska språket. På samma gång som skolan försöker förmedla den nya kulturen försvagas invandrarelevernas band till egen kultur och bakgrund eftersom invandrarelever försöker ta till sig den nya kulturen. Att ta till sig den nya kulturen är mycket svårt för elever med utländsk bakgrund då de ofta saknar förförståelse om den, något som de infödda svenska eleverna fostras i från födseln. Elever med utländsk bakgrund förstår inte den nya kulturen pga. att de saknar baskunskaper i svenska språk och ord för att själva förstå den. På grund av det utvecklas det inte heller några band till den nya kulturen. Han anser att i dessa skillnader mellan de två olika kulturen ligger förklaringen till invandrarelevernas dåliga resultat på standard- och centralprov.

Alexandra Ålund skriver i *Etniska ungdomar och den sociala krisen* (1996, s. 257) att arbetslösheten bland invandrarungdomar är dubbelt så stor som bland infödda svenska ungdomar. Hon tillägger att invandrarungdomar bara har en tredjedel så stor chans till arbete överhuvudtaget som infödda svenska ungdomar. Hon anser att de stora skillnaderna beror på att invandrarungdomar inte ses som lika attraktiva på arbetsmarknaden som infödda svenska ungdomar. Den negativa synen på invandrare skyller hon på media.

5.2.1 Identitet

I inledningen till boken *Ungdom, kulturmöten, identitet* (Ahmadi, red, 2001, s. 12) skriver Ahmadi och Söderholm Carpelan att majoriteten av unga brottslingar som begår brott i Sverige har utländsk bakgrund. De kopplar det till ungdomarnas isolering från samhället, där många av dessa ungdomar hamnar i utanförskap på grund av en annan sociokulturell bakgrund än svensk samt på grund av otillfredsställande språkkunskaper i svenska. Majoriteten av dessa ungdomar bor i så kallade segregerade områden, områden som utmärks av hög arbetslöshet och där huvuddelen av befolkningen utgörs av invandrare. I sådana områden är även skolor ”invandrantäta” och enligt *Elever med utländsk bakgrund – en sammanfattade*

bild (2005, s. 18), är det svårt för dessa elever att lära sig tillräckligt bra svenska när de är isolerade från infödda svenskar. Detta mönster förstärks i Skolverkets rapport *Elever med utländsk bakgrund* (2005, s. 40), i vilken det står att läsa om de ”invandrartäta” skolornas sämre resultat jämfört med vanliga svenska.

Annick Sjögren skriver i *Kulturens roll i identitetens byggande* (2001, s. 41) att ytterligare en faktor som komplicerar för invandrarungdomar är samhället som grupperar elever i svenskar och invandrare. Hon menar att invandrare då får en negativ stämpel som invandring för det mesta representerar. Vidare skriver hon att det är avgörande för identitetsbyggandet vilken syn som vi har på oss själva. Hon anser att det är viktigt att känna till sitt ursprung men att det också är viktigt att ta till sig det nya landets kultur. Det är viktigt anser Sjögren att känna till inom vilka ramar man måste hålla sig i den nya kulturen både för att trygga sin identitet och inte känna sig alltför annorlunda.

Enligt Sjögren formas identiteten:

...utifrån individens egenskaper och handlingar men också i samspel med omgivningens uppfattning av personen och den spegelbild som skickas tillbaka samt det mottagande personen ger den (Sjögren i Ahmadi (2001) s. 26)

Det är den synen man då får på sig själv i relation till omgivningen som är grunden till identitetsbyggande enligt Sjögren.

Samma bild av vad identiteten är för något ger oss Seija Wellros. Enligt Wellros (1998, s. 83) utformas identiteten genom samspel mellan människor som dagligen möts. När vi talar och beter oss på ett visst sätt i olika roller och olika situationer talar vi med vårt kroppsspråk om vilka vi är. Hur andra människor ser på oss är många gånger avgörande på hur vi själva ser på oss. Bilden av hur vi framstår i andras ögon återspeglar sig på oss själva. Om t.ex. lärarna på skolan ser eleven som duktig och försöker framhålla den bilden av eleven, kan eleven se sig själv som duktig och få bättre självförtroende.

5.3 Socioekonomisk bakgrund

I rapporten *Elever med utländsk bakgrund* (2005, s. 47-50) skriver författarna att invandrarelevens svagare prestationer delvis kan förklaras med föräldrarnas socioekonomiska situation. Detta beror enligt rapporten på att dessa föräldrar oftast har lägre utbildningsnivå och att deras anknytning till arbetsmarknaden också är svagare. Resultatet bygger på undersökningar om familjers disponibla inkomst per familjemedlem. Invandrarelevens föräldrars disponibla inkomst är oftast lägre än infödda svenska elevers föräldrars. Invandrarelevens föräldrar är också i högre grad representerade när det gäller ersättning i form av socialbidrag. Jämfört med infödda elevers föräldrar är invandrarelevens föräldrar även högt representerade bland arbetslösa. Arbetslösheten bland infödda elevers föräldrar är ca 2,7 procent där ingen av föräldrarna har arbete. Detta kan jämföras med föräldrar till elever som har utländsk bakgrund där för hela 27 procent båda föräldrarna saknar arbete.

Enligt Skolverket är elevernas sociala bakgrund och hemmiljö av betydelse för deras skolprestationer. Man menar att det är av vikt för deras skolresultat om eleven bor med bara en eller två föräldrar. I rapporten kan man läsa att de invandrarelever som bor med bara en förälder uppnår sämre resultat jämfört med om man bor med båda föräldrarna (2005, s. 38). Samma rapport visar att en annan viktig faktor för elevernas skolresultat är föräldrarnas socioekonomiska bakgrund. Ytterligare en av de faktorer som inverkar på elevernas prestationer i skolan är föräldrarnas utbildningsnivå. Det finns även tydliga mönster för hur föräldrarnas utbildningsnivå och elevers utbildningsresultat påverkas av etnisk bakgrund, samt av de omständigheter under vilka invandrarelever kom till Sverige eller om de är födda här.

Slutligen visas också hur de genomsnittliga resultaten för elever från olika ursprungsländer varierar. Resultaten visar att det även här finns ett antal bakgrundsfaktorer som till viss del kan förklara varför skillnader mellan länder framstår som så pass stora. Tidpunkten för elevernas invandring till Sverige, föräldrarnas utbildningsnivå samt föräldrarnas arbetsmarknadsanknytning uppvisar stor variation för elever, beroende på ursprungsland. Skillnaderna beror mycket på vilka grupper av människor som flyr sina gamla hemländer och kan variera starkt mellan olika tidsperioder (s. 38).

Även Wikström i *Samhällsorienterade ämnen är språk och kultur* (1996, s.133-134) hänvisar till Skolvärlden 1995:3 och skriver att det finns en undersökning i vilken Skolverket följde upp en grupp invandrarelever i grundskolan 1988, och i vilken man har visat på stora resultat-skillnader mellan olika invandrargrupper. I den undersökningen visade sig att elever med västertländsk kulturbakgrund klarade sig bäst, medan invandrarelever som kom till Sverige under senare delen av sin grundskoleutbildning hade svårigheter på gymnasiet, och därför var det många som avbröt sina studier i förtid.

5.4 Svenska språkets betydelse för inläring

Idag är språkvetare i Sverige överens om att svenska språket förändras i allt snabbare tempo. Nya ord införs i takt med att våra behov förändras. Gamla ord som vi använde förut och som var förknippade med ett visst levnadssätt, exempelvis inom det gamla jordbrukssamhället, används nästan inte alls idag. Inte minst har datoranvändning och Internet påverkat vårt språk och våra skrivvanor. Inom det svenska språket finns det numera nya lågstatusdialekter som enligt Ladberg (2003, s. 20) kommer från storstädernas förorter. Dessa dialekter har till skillnad från vanliga geografiska dialekter, exempelvis skånska eller meänkieli (tornedalsfinska), nedvärderats, och de kallas för ”Rinkebysvenska”, ”gårdstenska” eller liknande. Ladberg påpekar att de största förlorarna anses vara ungdomar som inte pratar ”ren” svenska. Hon skriver att dessa ungdomar av många i sin omgivning anses prata slarvigt och slappt samt att omgivningen, exempelvis lärare, anser att det sker en utarmning av det svenska språket bland dessa ungdomar. Enligt henne är detta dock en felaktig slutsats då just ungdomarna ofta använder mycket synonymer för det de själva intresserar sig mest för och därför har de ett mycket brett språkligt register. Hon menar att ungdomar i takt med att de blir äldre ändrar sina språkliga uttryck och är fullt i stånd att utveckla sitt språk till det de behöver i framtiden.

5.4.1 Tvåspråkighetens betydelse

Ladberg skriver vidare i *Barn med flera språk* (2003, s. 20) att medan i många andra länder som t.ex. Ghana, Indien o.s.v. två- eller flerspråkigheten anses som en förmån och ger hög status, förknippas samma fenomen i Sverige med fattigdom och socialt underläge. Hon menar att den allmänna inställningen till flerspråkighet i Sverige är negativ, då den sammankopplas med invandring och därmed ses som ett problem. Detta gäller särskilt för tvåspråkiga elever i förskolan och skolan.

Vidare skriver Ladberg att alla barn kan lära sig flera språk samtidigt och att barn känner instinktivt när och hur de ska använda de olika språken. Hon menar att de flerspråkiga barnen kan varje språk tillräckligt bra för att kunna använda dessa i rätt sammanhang, och att dessa inte ska ses som ett hinder för inläring av det svenska språket.

Det finns dock enligt Ladberg språk som har högre status i Sverige, som spanska, och de med lägre status, exempelvis turkiska, arabiska och somaliska (s. 23). Statusen är oftast förknippad med makt och ekonomiskt och kulturellt inflytande. Sjögren skriver i artikeln *Föräldrar på främmande makt* (1996, s. 243) att inläring av majoritetsbefolkningens språk är central för elevernas framgång i skolan och även för föräldrarnas delaktighet. Hon anser att maktrelationer beroende på språkets status påverkar elevens motivation att lära sig ett främmande språk. Med andra ord är eleven intresserad att lära sig det språk som har högst status.

Sjögren skriver också att invandrarelevens och deras föräldrars språk påverkar deras makt i skolan beroende på språkets status. Ett språk där föräldrarna vid kontakt med skolan kan känna sig trygga är engelska. Enligt Sjögren är engelska ett språk med mycket hög status i Sverige och de engelsktalande föräldrarna kan sköta kontakter med skolan på engelska. Därför kan dessa invandrarelevens föräldrar känna att maktförhållandena är i jämvikt mellan dem och skolan (s. 245).

5.4.2 Språket och identitet

Att identiteten kan påverka självbilden och därmed framgångar i skolan skriver Wellros när hon beskriver de normer som gäller i skolan, vilka kan vara helt annorlunda än vad exempelvis invandrarelever kan känna igen sig i:

Normerna i denna för barnet nya miljö är de som traditionellt råder i skolans värld, och det är utifrån dessa normer man nu bedöms. Enligt dem är det t.ex. bättre att kunna läsa bra, att skriva felfritt än att stava dåligt, att vara snabb än att vara långsam. Har man svårt att skriva eller behöver längre tid än andra för sin inläring suddas bilden av ett intelligent barn snart ut och ersätts med dess motsats (1998, s. 83).

Hyltenstam och Tuomela skriver i artikeln *Hemspråksundervisningen* (1996, s. 30) att målen för invandrapolitiken när det gäller hemspråk eller inte kopplas till två faktorer: jämlikhet och valfrihet. Detta är faktorer som starkt påverkar elevernas etniska identitet. Vidare skriver de att det egna språket för vissa invandrargrupper är en stark etnisk markör (s. 42). Med jämlikhet menar de att både infödda svenska elever samt elever med utländsk bakgrund ska ha samma möjligheter i både skolan och svenska samhället.

I kursplanen i svenska som andraspråk står det:

Språk och kultur är mycket nära förbundna med varandra. Elever med ett annat modersmål är mer eller mindre delaktiga i två kulturer. Kultur i vid bemärkelse innebär ett komplicerat nätverk av osynliga normer, regler och förhållningssätt. Centralt i ämnet svenska som andra språk är att synliggöra likheter och skillnader mellan ursprungskulturens och det svenska samhällets synsätt och värderingar för att eleverna skall förstå den värdegrund den svenska skolan och det svenska samhället vilar på (Kursplaner och betygskriterier i grundskolan, s. 104)

Olika studier har visat att elever som får undervisning på sitt modersmål uppnår bättre resultat än om de får den på svenska. Enligt Strandbergs artikel *Mångfalden är en gruva* (1996, s. 106) har de elever som varken lär sig bra svenska eller sitt modersmål svårast för att lära sig nya ord och därmed försenas även deras språkutveckling. Han menar att det är av den orsaken som undervisning av modersmål i skolan är viktigt också för inläringen av svenska språket.

Ladberg (2003, s. 106) skriver att språk och identitet är oskiljbart sammanbundna, och för att ett barn ska kunna utveckla bra ett nytt språk måste det först vara tryggt i sitt modersmål. Därför är det enligt henne viktigt att barnet får stöd med sin identitet i de fall då barnet inte vill tala sitt modersmål i vissa situationer. Situationer då barnet vägrar att prata sitt modersmål uppstår när barnet känner sig annorlunda än sin omgivning, t. ex i skolan. Ladberg menar att barnet är medvetet om sin andra kultur och att det pratar ett annat språk. För att passa in och smälta in i sin omgivning väljer barnet att inte prata sitt modersmål för att inte avslöja sin rätta identitet. Detta anser Ladberg kan vara förödande för barnet då språk och identitet hänger ihop.

5.4.3 Två - eller flerspråkighet

Enligt Ladberg (2003, s. 13) är det de enspråkiga vuxna i barnens omgivning som ser faror och nackdelar med flerspråkiga elever. De ser det oftast som ett problem att vara flerspråkig då de anser att eleverna aldrig lär sig ett språk tillräckligt bra. Detta kan jämföras med att lärarna oftast tycker att ”invandrarelever” har bristfälliga språkkunskaper i svenska språket, om eleverna exempelvis inte uttalar orden rätt eller när de ”bryter”.

Wikström skriver i artikeln *Samhällsorienterade ämnen är språk och kultur* (1996, s. 137) att jämfört med infödda svenska elever saknar elever med utländsk bakgrund ofta förförståelse inom SO-ämnena och har mycket begränsat passivt ordförråd, samt att elever med utländsk bakgrund oftast har andra kunskaper inom området. Hon anser att det är den felaktiga timfördelningen av det svenska språket som delvis ligger bakom dessa skillnader. Hon menar att invandrarelever som kommer till Sverige inte hinner inhämta kunskaper om hur samhället fungerar eftersom de saknar basen i svenska språket, något som infödda svenska elever fostras i från början.

Sjöqvist och Lindberg skriver i artikeln *Svenska som andraspråk* (1996, s. 88) att det är vanligt att tvåspråkiga elever med ett annat modersmål än svenska har en mindre utvecklad bas i svenska än infödda svenska elever. Detta ställer till problem för invandrarelever i skolan då undervisning i skolan är baserad på att eleverna redan har en gemensam bas i språket:

Medan undervisning i enspråkiga klasser förutsätter att eleverna redan från första klass har en gemensam bas i språket som utgångspunkt för den förestående språk- och kunskapsutvecklingen kommer de flesta tvåspråkiga elever till skolan med större eller mindre luckor i sina svenska kunskaper (s.88)

Sjögren skriver i artikeln *Föräldrar på främmande mark* (1996, s. 239 f.) att det är både skolans och föräldrarnas uppgift att fostra barnet till en individ som ska kunna ta eget ansvar. Detta menar hon ska vara giltigt för alla barn oavsett vad de har för etnisk eller kulturell bakgrund. Om både skolan och hemmet har samma syn på exempelvis vad respekt är, kan man skapa en miljö som ska underlätta elevens skolsituation och där eleven ska kunna utvecklas till en individ som kan ta eget ansvar.

5.4.4 Skolans ansvar

Stöd för Sjögrens resonemang hittar vi även i Lpo 94 i riktlinjer för normer och värden, där det står att alla som arbetar i skolan ska utgå från den demokratiska värdegrund vårt samhälle vilar på. Alla ska medverka till att eleven utvecklar en känsla av samhörighet och ansvar även utanför den egna gruppen. Därför ska lärarna som jobbar i skolan bl.a. samarbeta med hemmen i elevernas uppfostran.

Dysthe (2001, s.38) skriver att skolan har en stor uppgift i hur man förmedlar kunskaper och att lärandet bestäms inte bara av individen utan av goda inlärningsmiljöer.

I Lpo94 står det att det är skolans ansvar att varje elev får och utvecklar kunskaper som är nödvändiga för att kunna klara samhällets krav samtidigt som dessa kunskaper ska ligga till grund för fortsatt utbildning. Dysthe argumenterar vidare att genom att skapa goda inlär-

ningsmiljöer med betoning på interaktioner, dvs. samspel mellan elever, elever och lärare samt skolan och hemmet, kan man åstadkomma en bra grund för elevernas motivation i skolan:

Å andra sidan är det avgörande för motivationen i vilken mån skolan lyckas skapa en god läromiljö och situationer som stimulerar till aktivt deltagande. Det gäller att skapa interaktionsformer och miljöer där individen känner sig accepterad och som på ett positivt sätt kan forma den lärandes identitet, bl.a. genom att eleven känner sig uppskattad både som någon som *kan* och som någon som *kan betyda något* för andra. (Dysthe 2001, s. 38)

Hon menar även att det är den sociokulturella bakgrunden som är avgörande för elevens framgång i skolan. Dysthe anser att det är viktigt att skolan får en helhetsbild av hur vissa grupper resonerar kring skolans betydelse och kunskap. Både hemmiljön och klassen påverkar inläringen, och därför är det enligt henne viktigt att skapa en klasskultur som uppskattas av alla. Med andra ord är det avgörande för elevernas skolframgång hur skolan bemöter elever med olika bakgrund, inte minst med olika kulturell bakgrund.

I Skolverkets rapport *Utan fullständiga betyg* (2001, s. 53) har några kommuner som deltagit i undersökningen medgett att de har misslyckats med att ordna adekvat undervisning till elever med utländsk bakgrund. Orsakerna är av ekonomisk natur men även att stöd till eleverna sattes in för sent. Minskning av stöd till modersmålsundervisning är en annan viktig orsak till elevernas försämrade prestationer. I de kommuner där man hade centralt samordnad modersmålsundervisning kunde man behålla högre kvalitet på utbildningen, och dessa hade även bättre resultat när det gäller mätningar av invandrarelevernas skolprestationer.

5.4.5 Tvåspråkigheten och modersmålsundervisning

I Lpo 94 står det att undervisningen i skolan ska anpassas efter varje elevs behov och förutsättningar, och att hänsyn ska tas till elevernas tidigare erfarenheter, bakgrund samt språk.

Flera forskare framhåller vikten av modersmålet i skolan. Tvåspråkigheten i skolan ska inte ses som ett hinder för eleven att uppnå goda resultat i skolan utan som en möjlighet för barnet som ska uppmuntras i skolan. Ladberg (s. 31-45) anser att barnen kan tillägna sig den språkliga basen i hur många språk som helst, och skriver att dessa flerspråkiga barn har mer att jämföra det nya språket med. De lär sig mer eftersom de har tillgång till olika grammatiska system, fler språkljud och betoningmönster. Vidare påpekar hon att flerspråkiga även är medvetna om att man kan lära sig flera språk till skillnad från enspråkiga som tar för givet att människans språkliga kapacitet är begränsad. Dessa enspråkiga barn kan till skillnad från flerspråkiga ha som en ”naturlig” inställning att det är svårt att lära sig ett nytt språk.

6 Undersökningen

6.1 Metod

Jag har intervjuat 9 elever på en mångkulturell skola i klass 9. Eleverna i klassen har jag redan träffat tidigare när jag under mina sista tre terminer av utbildningen har vikarierat på skolan och då även i deras klass. Vi har redan haft intressanta diskussioner under tiden då jag vikarie-

rade och det faktum att jag inte är någon främmande person för dem tror jag underlättade genomförandet. De flesta eleverna var avslappnade tillsammans med mig.

Jag använde mig av kvalitativa intervjuer för att få svar direkt på mina tidigare fastställda frågor (se bilaga 1). Dessa frågor kombinerades med följdfrågor beroende på samtalets gång. På så sätt fick jag direkt information som är relevant för min frågeställning. Det var även lättare för mig att ”läsa av” eleverna och se om de var konsekventa i sina svar.

6.2 Urval

Jag valde att intervjua elever i en årskurs 9 eftersom det för dessa elever är aktuellt med val av fortsatt utbildning och för att det i den aktuella klassen finns många elever med utländsk bakgrund. Av klassens 21 elever är det hela 20 som har utländsk bakgrund. Specifikt för skolan är att den inte ligger i ett invandrantätt område. En annan faktor som skiljer skolan från andra skolor med många barn med utländsk bakgrund, är att skolans resultat i nationella mätningar ligger högre än genomsnittet. Uppgiften om detta har jag hittat på Skolverkets hemsida men av hänsyn till eleverna och för att kunna garantera deras anonymitet redovisar jag inte här den mera exakta källan.

Trots att majoriteten av eleverna i klassen och intervjuade elever kommer från så kallade segregerade områden i Göteborg pratar de flesta ”vanlig svenska” utan brytning. Dessa faktorer har säkerligen påverkat resultaten av mina intervjuer högst påtagligt.

6.3 Genomförande

Eleverna informerades om syftet med min undersökning vid en lektion. För min undersökning hade jag ursprungligen tänkt mig intervjua tolv elever, men det visade sig att intresset bland eleverna var stort och det var fler som ville delta än vad jag hade tänkt mig. Arton elever anmälde sig. Jag delade ut breven till målsman (se vidare under rubriken Etiska principer), som jag ville ha tillbaka påskrivna redan dagen därpå. Jag trodde att eleverna skulle ha lättare att komma ihåg att ta med sig lapparna tillbaka till skolan om detta var med kort varsel. Det visade sig snabbt att många hade mycket svårt att ta med sig lapparna tillbaka till mig och genomförandet av undersökningen tog därför längre tid än jag hade räknat med. Av arton elever som anmälde sig som frivilliga att delta i min studie har jag därför bara lyckats med att intervjua hälften av dessa. Några har hoppat av i sista stund och några har blivit sjuka; de andra glömde eller tappade bort sina påskrivna lappar.

Alla intervjuer genomfördes i klassrummets grupprum där eleverna är bekanta med miljön och känner sig trygga. Trots att intervjuerna hölls i en för eleverna bekväm miljö och trots att jag inte var helt okänd för eleverna, märkte jag att några av dem hade svårt att koppla av. Av den anledningen inleddes alla intervjuer med att småprata om bland annat elevernas prylar som de hade med sig eller på sig som mp3-spelare eller smycken.

Min undersökning hade kanske varit mera tillförlitlig om jag hade lyckas att intervjua flera elever, t.ex alla de tolv som jag planerade från början. Idealet hade varit om jag hade hunnit med att intervjua elever på två olika ”invandrantäta” skolor, en skola som inte ligger i ett

segregerat område, och elever med utländsk bakgrund på en skola som ligger i ett område där majoriteten av invånarna är personer med utländsk bakgrund.

Det förhållandet att några elever var lite nervösa vid intervjutillfället har kanske i viss mån påverkat deras svar. Under vissa intervjuer kändes det också ibland som om eleverna försökte ”klura ut” vad jag ville ha för svar och svarade utifrån det. Att eleverna inte svarade helt ärligt märkte jag ibland när jag senare ställde följdfrågor. Elever som inte var födda i Sverige var t.ex. undvikande när det gällde att ge svar på vilket språk de pratar hemma och försökte att få det att framstå som om det var svenska.

Könsfördelningen var ojämn bland de intervjuade eleverna, sex flickor och tre pojkar lät sig intervjuas. Enligt olika undersökningar presterar flickor bättre i skolan än pojkar i allmänhet.

6.4 Etiska principer

Eleverna tillfrågades om de var villiga att ställa upp på intervju. De som var det fick ta med sig ett brev hem till målsman (se bilaga 2). Eftersom eleverna är under arton år informerades deras vårdnadshavare i brevet både om min undersökning och elevernas deltagande. I brevet förklarade jag syftet med min undersökning och bad målsman ge sin tillåtelse. I samma brev klargjordes det också att deltagarna kunde dra sig ur deltagandet när som helst innan det färdiga arbetet skulle lämnas in för examination i slutet av maj. Först efter att jag skriftligt hade fått målsmans tillåtelse intervjuades eleverna.

7 Resultat

7.1 Elevernas framtidsplaner

Under intervjuerna visade det sig att mina elever var mycket ambitiösa. Detta var kanske inte riktigt något som jag förväntade mig, med tanke på att alla intervjuade eleverna har utländsk bakgrund samtidigt som resultat från olika undersökningar visar på invandrarelevers sämre prestationer i grundskolan. Mina förväntningar på eleverna med utländsk bakgrund grundade sig även på de erfarenheter jag fått när jag hade vikarierat framförallt i de lägre åldrarna. Då träffade jag oftast syskonen till de intervjuade elever som hade mycket bristfälliga språkkunskaper, och som hade svårigheter med att förstå och följa instruktioner från lärarna på grund av att de inte förstod dem. Detta var också en bidragande orsak till att jag inte var riktigt förberedd på vare sig de intervjuade elevernas språkkunskaper eller de resultat som jag kom fram till efter undersökningen. I min undersökning visade det sig att eleverna siktar högt och har för avsikt att välja yrken som

- läkare, eller åtminstone någonting inom området medicin som apotekare eller tandläkare
- psykolog
- advokat
- journalist, 2 st.
- animatör med specialisering på specialeffekter till filmer
- pilot
- flygvärdinna
- tennisproffs eller professionell tennistränare
- ekonom

Samtliga elever har målmedvetet sökt till respektive gymnasieprogram för att sedan kunna söka till vidare utbildning. Gemensamt för alla är att de har för avsikt att läsa vidare efter avslutad gymnasieutbildning. Av nio elever är sju helt övertygade om att de kommer att lyckas med det de föresatt sig. Två är mindre säkra på detta men ska ändå satsa på sina planer.

Den elev som vill jobba med specialeffekter inom film menar att de höga kraven som utbildningen ställer kan göra att han inte lyckas helt med sina mål:

Det är väldigt svårt för det är krav för att man ska va' väldigt utbildad för att kunna klara av det här jobbet då (elev 2).

Han menar dock att om han inte lyckas med det är det bara att satsa på andra drömmar.

Den elev som vill bli läkare menar att han kommer att lyckas med att komma in på något medicinprogram i den högre utbildningen men vet inte vilken linje:

Med medicin kommer jag att lyckas men jag vet inte var jag kommer att hamna på rangen. Om jag kommer att jobba i ett apotek eller om jag kommer att va' läkare, det vet jag inte (elev 4).

7.2 Upplevda hinder

De allra flesta eleverna är som sagt helt övertygade om att de kommer att uppnå sina mål. Men det kan enligt dem ändå finnas mindre hinder för detta. Den eleven som vill bli animatör ser avsaknaden av fritid som det största hindret för att uppnå sitt mål. Han menar också att det ställs höga krav på utbildningen, något som han eventuellt inte kommer att kunna uppfylla. Han tycker att han har fått bättre resultat den här terminen och ser inga svårigheter att komma in på det sökta gymnasieprogrammet. Däremot inser han att det kommer att bli svårt att komma till vidareutbildning, digitalproduktion, på universitetet. Hans alternativ är då att söka till något annat inom dataprogrammering.

Den elev som vill bli advokat ser inga direkta svårigheter när det gäller betyg, utan anser istället att det är hennes ibland låga självförtroende som kan sätta stopp för vidare utbildning. Hon ser sig själv som det största hindret:

Jag själv, tror jag. Alltså att jag inte orkar så alltså att ge mig in på de studierna. Och det. Eller att jag inte tror att jag kommer att klara av det och så jag kanske låter bli (elev 6).

En av dessa elever som är osäker på om hon kommer att lyckas är den elev som vill bli tennisproffs eller professionell tennistränare. Hon menar att för att lyckas med de mål som hon har satt upp är det viktigt att ha stöd hemifrån, något som hon säger sig inte ha. Det gäller både ekonomiskt såväl som moraliskt stöd. Samtidigt medger hon att hennes eventuella planer kan stoppas även på grund av hennes inställning till hårt arbete, hon menar att hon är ganska lat ibland:

”...jag tror att jag är lite lat för det. Jag måste säga att jag skulle behöva gå ut i skogen och jogga för att bli snabb i tennisen men...men...”.

Av andra möjliga hinder tycker eleverna att fysiska tester, som ibland är nödvändiga att genomgå för att bli antagen till viss utbildning, kan visa på deras bristfälliga kondition och att det i så fall skulle stoppa deras planer.

Det var bara en elev som tyckte att hennes otillfredsställande kunskaper i svenska språket kunde vara ett hinder för hennes framtidsplaner, att bli psykolog. Eleven är född utomlands och har kommit till Sverige när hon var åtta år gammal:

Ja, alltså det kan vara det här med svenskan kanske. Och så hamnar jag i en klass eller sammanhang där det är liksom massa svenskar t.ex. så kan det va' lite svårt, det är ju liksom om man ska uttrycka sig rätt. Då måste man samla tankarna lite eller så säger man kanske bara fel och då är det liksom bara lite skämmigt. Liksom var skola. Den är ju mångkulturell så...så att man tänker inte på det. Men jag valde ju Rudebeck så kanske på det sätt är ju påfrestande. För ganska många av dem är liksom svenskar där och så man vet man inte exakt hur man ska göra. För att då vet man om man är bra på det man gör men det finns ju folk som är ju ännu bättre bara för att de är redan födda med det språket så de liksom (elev 1).

En annan elev kopplar ett eventuellt misslyckande till mera fysiska orsaker, t.ex. om han råkar ut för en bilolycka eller liknande:

Intervjuaren: Vad ser du som det största hindret för att inte uppnå det?

Eleven: eh...att en olycka händer du vet...

I: att en olycka händer?!

E: aaa. Att man inte kommer till platsen som man ska vara på. Annars...

I: om man inte bli antagen?

E: inte om jag inte blir antagen för jag har ganska bra poäng

I: okej!

E: men alltså om jag ska resa till Kroatien om det t.ex. händer nånting.

I: lite mer av fysisk karaktär menar du?

E: aa!

I: men inget annat som du kan tänka dig?

E: nej! (elev 4)

De övriga eleverna hade inte reflekterat så mycket över vilka de möjliga hindren är för att de ska uppnå sina mål, utan blev lite ställda när jag frågade dem om detta.

7.3 Skolresultatets betydelse

Alla de intervjuade eleverna är nöjda med sina resultat i grundskolan. Vissa är medvetna om att de kunde ha haft mycket bättre resultat men även om resultaten kanske är sämre än vad de kunde ha varit, är eleverna nöjda för att de är just *deras* resultat. Alla elever kommer att bli godkända i alla kärnämnen. Det som eleverna är mest missnöjda med är de själva, när de är lata. Då blir de också missnöjda med sina egna prestationer eller misslyckanden på grund av det. Två av eleverna var inte missnöjda med någonting, två var missnöjda med matematik, en med svenska, en med idrott och en med SO. Gemensamt för alla eleverna är åsikten att man måste vara motiverad och "ge järnet" för att kunna lyckas.

När det gäller deras syn på resultat från grundskolan skiljer sig deras uppfattningar åt om i vilken grad betygen från grundskolan är viktiga. Oftast menar eleverna som inte anser att bra betyg är nödvändiga att det istället räcker med att samla så många intagningspoäng som behövs för att komma in på ett visst gymnasium. Om man inte har bra betyg, VG eller MVG i kärnämnen, kan man ändå samla in tillräckligt mycket poäng genom att ha bra betyg i andra ämnen som idrott, bild eller slöjd. Flera av dem anger motivationen som den viktigaste faktorn:

e...kanske inte såå! För mig var det mer att jag skulle komma in på en bra skola. Det var alltså för min egen skull. Att jag skulle ha bra val och att jag skulle kunna välja liksom och så vraka, bara för att kunna välja nånting. Att det inte var det att det hindrade mina betyg eller poäng liksom. Annars är det liksom, är man motiverad så klarar man nog av det. Så är man intresserad av någonting så går ju, så kan man ju liksom...(elev 1).

Egentligen inte, tycker jag! För så länge man brinner för det tror jag, så kan man kommlångt med det också. Men man måste ha någorlunda bra betyg ändå för att komma in på en bra skola (elev 9).

De flesta av de intervjuade eleverna har kommit in på de sökta programmen även om de själva kanske inte var riktigt nöjda med sina resultat. Några menar att det bara är betyg från gymnasieutbildning som är viktiga för att kunna söka till vidare utbildning.

Kanske inte. Jag tror att det är gymnasiebetyg som räknas mest (elev 7).

De elever som tycker att det är viktigt med bra betyg från grundskolan motiverar det med att om man inte kan uppnå bra resultat i grundskolan så kan man inte heller söka in till ett *bra* gymnasium. Risken är då, enligt t.ex. den elev som vill bli pilot, att man hamnar i en dålig skola med svagpresterande elever:

Intervjuaren: Är det viktigt att få bra betyg från grundskolan för att bli pilot?

Elev: mmm, det tror jag, eftersom om du kommer in på en dålig mmm,... alltså gymnasieutbildning är bra, men dom här som du går med i klassen de fördärvar mycket om de inte förstår och så går man kanske mera igenom grundläggande saker istället för att gå på mera avancerade saker. Och då hindrar dem om man får dåliga betyg eftersom... för då får jag svårare för det du vet. Och man har svårare att få sociala kontakter.

I: du menar att det är svårt pga. sammansättningen i klassen här?

E: aaa! T.ex. det blir inte samma...det blir inte likadant, du vet t.ex. om du går med där folk har bra betyg då måste de ha smarta föräldrar också. Då kanske man har dem som har kontakter t.ex att man känner någon som jobbar inom flygbranschen så man kan få sommarjobb och prao och så menar jag (elev 3).

Eleven kopplar m.a.o. prestationer i skolan direkt till de andra elevernas sociala bakgrund och föräldrarnas ekonomiska status.

En annan elev som vill bli läkare tycker inte att det överhuvudtaget är svårt att få bra betyg i grundskolan:

Det gäller bara typ...sätta sig att det går in i hjärnan, man får tänka lite och göra det du ska så får man bra betyg. Så betyg i grundskolan är inget svårt, det borde alla klara av (elev 4).

När eleverna skulle svara på vilka ämnen i skolan som är viktigaste för deras blivande yrke färgades svaren i de flesta fallen av de valda yrkena. Något förvånande tyckte jag var att det inte var fler som tyckte att svenska språket var det viktigaste för alla yrken. Det var de som har valt samhällslinjen som såg svenska som det viktigaste ämnet tillsammans med SO. SO ansågs viktigt för att det ger en allmänbildning som är nödvändig om man t. ex. ska jobba som journalist. De som vill bli journalist, advokat eller psykolog tyckte att svenska är viktigt tillsammans med de andra kärnämnen. Svenskan är viktig för att kunna uttrycka sig och vara representativ för sitt yrke anser dessa elever, medan de tyckte att NO var minst viktigt. Övriga ämnen som bedöms som viktiga är NO och matte. Dessa ämnen är viktiga för dem som har för avsikt att bli pilot, animatör eller läkare. Det ämne som var absolut viktigast enligt eleverna var engelska. De flesta av eleverna har planer på att antingen utbilda sig i USA eller att söka arbete där när de är klara med utbildningen. Särskilt viktigt tyckte de elever som vill bli pilot, tennisproffs, flygvärdinna, psykolog, animatör eller journalist att engelska var.

7.4 Vikten av kunskaper i svenska språket

Att kunna behärska det svenska språket bra är självklart när man bor i Sverige enligt de intervjuade eleverna. Inte minst är det svenska språket en viktig faktor för att resultat i skolan ska uppnås. Synen på hur viktigt det är att kunna det svenska språket som en infödd svensk elev och om det är av betydelse för att uppnå bättre resultat i skolan, kan variera och skilja sig beroende på hur länge eleven har bott i Sverige och vad han/hon har som modersmål. Majoriteten av de intervjuade eleverna har spanska som modersmål, hela fyra stycken. Av de övriga fem är det kroatiska, svenska, engelska, polska samt ryska som är elevernas modersmål. Två av eleverna har en infödd svensk förälder. Den ena av dessa elever anser sig ha svenska som modersmål för att pappa aldrig har lärt honom kroatiska, och den andra spanska eftersom hennes infödde svenske pappa har lärt sig spanska, och ibland pratar även han spanska med henne.

Att kunna prata svenska som en infödd svensk elev för att lyckas bra i skolan tycker eleverna är en fördel, men inte nödvändigt. Det som man ska tänka mest på är att uttrycka sig grammatiskt korrekt och även i viss mån på uttal. Uttalet är viktigt enligt eleverna vid kontakt med olika myndigheter och särskilt när man ska söka jobb. Även läsförståelse är viktigt för att kunna förstå olika blanketter och ha möjlighet att klara sig i livet.

Den elev som anser att man ska kunna minst lika bra svenska som en infödd svensk är den elev som vill bli pilot. Han anser att det är mycket viktigt att man inte ”bryter” utan att man lär sig korrekt svenska från början. Hans egen erfarenhet är att det lätt uppstår missförstånd med personer som har svårigheter med svenska språket pga. uttal:

E: ...jag känner ju t. ex. ganska många invandrare som är vuxna. Jag skulle hjälpa dem med dator då säger han upp och ner och då säger han fel, då säger han nåt tvärtom och då bli man ju missförstådd. Det är bättre alltså om man talar svenska flytande (elev 3).

Samma elev menar att det inte finns några omvägar heller när man ska jobba inom flygbranschen, som pilot. Slang är t.ex. enligt honom ett stort hinder och helst ska man prata *fin* svenska:

...jag tror inte att om du som pilot...om du t.ex. pratar invandrarsvenska med mycket slang och sånt, då tror jag inte att du får jobb någonstans då inom flygverket. De vill ju gärna att det ska vara en sån gammal klassisk...för att du ska prata med passagerare på ett speciellt sätt. Och du ska använda finare ord och sånt här eftersom det har alltid varit så typ. Pilot är ganska svårt jobb och hårt och det är oftast de som är rika som får jobb eftersom dom har fått betala utbildningen själv då är det oftast så...då är man van vid ett finare språk (elev 3).

Att språket formas efter miljön man är en del av är något som alla elever är överens om. De anser att språket påverkas av vilka man pratar med, och vilka sammanhang och situationer man befinner sig i. den elev som anser sig ha svenska som modersmål säger att han är rätt så nöjd med hur han pratar, men att det ändå förekommer situationer då han pratar ”invandrarsvenska” när han är med sina kompisar som har ett annat modersmål:

Jag är uppvuxen med svenska hemma, så jag tror jag behärskar det rätt så bra. Men jag umgås ju med många personer som inte pratar lika bra svenska. Det påverkar ju mitt språk också (elev 2).

Något som skiljer sig åt bland elevernas uppfattningar är när det gäller betydelsen av det svenska språket för elevernas blivande yrken. Många av eleverna har ambitioner att antingen läsa eller jobba utomlands, framförallt i USA. Det här förhållandet undergräver i viss mån svenska språkets betydelse för deras blivande yrken, även om alla anser att det är *ganska* viktigt att behärska svenska språket. De elever som har mest positiv inställning till det svenska språkets betydelse för deras blivande yrken är de som vill bli pilot, advokat, journalist eller psykolog. De anser att de just nu inte har tillfredställande kunskaper för sina blivande yrken men att de kommer att lära sig ju mer de läser. Något som enligt eleverna kan ses som ett problem är att vissa av dem anser att de pratar slangsvenska och ”bryter” ibland. Det är dock någonting som de är medvetna om och tänker på när de t.ex pratar med sina lärare:

E: Alltså när jag pratar med mina kompisar då märker jag att jag pratar verkligen så här ett invandrarspråk. Alltså man...man... man alltså jag märker själv att jag har liksom det här förtortsnacket kan man säga då att jag är liksom....avslutar inte orden alltså dom bli så avbrutna. Det blir så här ..du där liksom, det blir inte så här flytande kan man säga utan det blir lite hackigt och så där. Men om jag pratar som med dig nu så kan jag uttrycka mig liksom. Det är beroende på situationen också för att med kompisar slappnar man ju av också.

I: precis!

E: fast det blir ju lite svårt sen när man verkligen hamnar bland folk man inte känner så är det lite svårt liksom.

I: då måste du tänka kanske lite mer?

E: aaa! Så att jag inte liksom gör bort mig också, tänker jag (elev 1)

Den elev som vill bli journalist säger att det är svårt att prata bra svenska i början av grundskoleutbildningen om man är två-eller flerspråkig som hon själv. Hon pratar tre språk flytande enligt henne själv: ugandiska och engelska som är hennes modersmål och svenska. Ugandiska pratar hon med sin mormor, engelska när hon är på besök i Uganda eftersom det är det andra officiella språket i Uganda och svenska med sina kompisar och syskon. Hennes egen erfarenhet säger henne att problemet med att inte kunna tillräckligt bra svenska i början försvinner helt ju längre i sin utbildning man kommer:

Eh...för att ugandiska pratar jag med mina gamla släktingar, min mormor men man talar engelska i Uganda. Så det har jag också i fall jag inte kan kommunicera med de andra och det hjälper ju mig också. Och så svenskan är det här. Men jag märker ju, för jag har yngre syskon, det tar ju längre tid för dem att prata därför att de lär sig tre språk på samma gång. Men de kommer ju dit så småningom (elev 9).

Gemensamt för eleverna är att de är medvetna om att det talas ett visst fackspråk inom olika yrkeskategorier. Läkare pratar t.ex.så att det ibland är det bara de som jobbar inom medicin som kan förstå vad de säger. Detta ser de dock inte som något problem just nu, eftersom de ska vidareutbilda sig på universitetet där de kommer att inhämta de nödvändiga kunskaperna.

Andra sätt att förbättra sina språkkunskaper är enligt eleverna att läsa mycket böcker för att öka ordförrådet. Grammatiska övningar är ett annat, menar den elev som vill bli psykolog. Hon anser sig vara medveten om sina brister i svenska språket när det gäller grammatik. Detta menar hon själv beror på att hon ibland översätter från ryska som är hennes modersmål. Eleven är inte född i Sverige utan har flyttat hit från Ryssland när hon var åtta år gammal:

Eee.. förhoppningsvis alltså...jag skulle kunna tänka mig att jag skulle kunna göra såna här övningar t. ex. em.... det är inte just de grammatiska som jag sa som med verb och substantiv för det är liksom, det är inget liksom det kan jag. Men just såna där som omedvetna saker som jag inte tänker på när jag skriver som bara kommer liksom att jag har en annan ordföljd i ryska. Jag liksom tänker på ryska när jag skriver nånting på svenska och det är det som är felet (elev 1).

Den ende elev som är riktigt nöjd med sina nuvarande kunskaper och som inte anser att han har några problem vad det gäller sambandet mellan hans nuvarande svenska och det blivande yrket är den elev som vill bli pilot, detta trots att han anser sig ha polska som modersmål:

E: jag tycker jag pratar ganska bra eftersom jag pratar svenska hemma med både mamma och pappa så känner jag att jag pratar ganska bra svenska.

I: känner du att du kan redan så bra svenska som det behövs för ditt blivande yrke, för att bli pilot?

E: aaa! (elev 9).

8 Diskussion

Jag har skrivit om en grupp invandrarelevs tankar om sitt framtida yrkesval. För att försöka ta reda på vad eleverna själva anser om sina möjligheter att uppnå sina mål har jag som syfte och frågeställningar formulerat följande frågor:

- Hur ser eleverna själva på sina framtida möjligheter att uppnå sina mål när det gäller önskat yrke?
- Hur viktiga anser de att bra resultat i skolan är för att de ska uppnå dessa mål?
- Hur viktigt anser de att behärskandet av det svenska språket är för att de ska kunna förverkliga sina yrkesplaner?

Nio elever på en ”invandrartät” friskola i Göteborg intervjuades och resultaten var både något förvånande och som förväntat. Även om skolan där intervjuerna genomfördes är mångkulturell, visste jag att den uppnår mycket goda resultat i nationella mätningar och att den ligger ovanför genomsnittet. Skolan är en friskola vilket kan ha betydelse för elevernas prestationer och de resultat som jag har kommit fram till i min undersökning. I Skolverkets rapporter skriver författarna om resultat i framförallt ”invandrartäta” *kommunala* skolor. Jag har inte kunnat hitta rapporter som beskriver skolsituation för ”invandrartäta” skolor som inte ligger i segregerade områden. Dessa faktorer påverkar säkerligen resultatet av min undersökning.

I mina samtal med deras klasslärare visade sig tidigt att eleverna i den aktuella klassen var mycket målmedvetna och att de flesta siktade högt. Alla som jag intervjuade kommer att vara godkända i alla kärnämnen och de flesta har redan fått besked om att de har kommit in på de sökta gymnasieprogrammen.

8.1 Hinder

De intervjuade eleverna såg i stort inga särskilda hinder annat än deras egen motivation och engagemang för sin fortsatta utbildning och för att de ska kunna bli det de vill bli. Enligt Lpo 94 (2002, s. 15) är det skolans ansvar att se till att eleverna skaffar sig tillräckliga insikter och erfarenheter för att kunna göra väl förberedda val för sin fortsatta utbildning och yrkesinriktning. De intervjuade eleverna ser inte det som om skolan inte har skapat dessa förutsättningar utan relaterar till sitt eget intresse och sina egna insatser. Jag uppfattade eleverna som ärliga på det området och inte heller jag kunde se att skolan inte uppfyller målen när det gäller elevernas kunskaper.

En av de intervjuade eleverna anser sig inte ha tillräckligt stöd hemifrån både vad gäller det ekonomiska såväl som det mentala stödet. I Skolverkets rapport *Utan fullständiga betyg* (2001, s. 8) står det att när det gäller individrelaterade faktorer som påverkar invandrarelevernas prestationer, är det bl.a. elevernas sociala situation och brister i stödet från föräldrarna som påverkar studieresultaten (s. 56).

Den eleven som anser att hennes bristfälliga kunskaper i svenska språket utgör ett eventuellt hinder för hennes uppsatta mål att bli psykolog, säger att hon blir osäker på sin svenska när hon hamnar i en grupp infödda svenska elever eftersom det är svårt för henne att mäta sig med dem. Hon känner sig dock helt trygg i sin nuvarande skola där nästan alla är invandrare och har ungefär likvärdiga språkkunskaper. Dysthe skriver att kunskap är beroende av den kultur som den är del av (2003, s. 34). Vidare anser hon att själva tänkandet i olika situationer påverkas av elevernas egen förmåga att aktivt söka nya begrepp istället för att dessa inhämtas eller kopieras från andra (s. 36).

8.2 Skolresultat

När det gäller elevernas skolresultat är de flesta mer eller mindre nöjda med sina prestationer. Även de som anser sig vara medvetna om att de kunde ha presterat bättre säger sig vara nöjda eftersom det är *deras* resultat. När eleverna ska argumentera för huruvida betyg från grundskolan är viktiga eller inte, är de uppdelade i två grupper.

De som förespråkar bra betyg i skolan menar att bra betyg kan hjälpa dem att komma in på ett bra gymnasium med duktiga elever. Detta skulle enligt eleverna gynna deras egen skolutveckling. Skolmiljöer som kännetecknas av goda och stimulerande inlärningsmiljöer är enligt Dysthe en integrerad del av läroprocesser. När man deltar i en kunskapsgemenskap utvärderar man sitt eget och gruppens arbete (2003, s. 40). Därmed kan eleverna utvärdera och bedöma sina egna insatser.

De elever som inte tycker att betygen i grundskolan är så viktiga för deras fortsatta gymnasieutbildning anser istället att det är motivationen som är det viktigaste. Olga Dysthe (2003, s. 38) håller med och skriver att motivationen är det som är avgörande för lärande oavsett vilken syn på lärande man har.

8.3 Svenska språket

Alla de nio eleverna har någon form av utländsk bakgrund. Åtta av dem anser sig ha ett annat modersmål än svenska. Eleverna har goda kunskaper i svenska språket men anser själva att de kan bli bättre och att de kan utveckla sitt svenska språk inför det blivande yrket. Några av dem har tänkt sig att lösa problemen genom att läsa litteratur som är relevant för deras blivande yrke eller skönlitteratur för att berika sina språkkunskaper. Sjöqvist och Lindberg (1996, s. 95) skriver att det är viktigt med läsning av svensk skönlitteratur för att elever med utländsk bakgrund ska kunna förstå både sig själva och omvärlden genom att träna på att reflektera över vad de läser:

När det gäller att utforska ord och begrepp och samtidigt ta till vara elevernas kulturella erfarenheter och värderingar är skönlitteraturen en outtömlig källa. Andraspråkslever som får lära sig att läsa på djupet kan med hjälp av skönlitterära texter utveckla sin dubbla kulturkompetens och på så sätt uppmärksamma helt andra dimensioner i en text än elever i en enspråkig klass. (s. 94)

Alla de intervjuade eleverna anser att svenska är det starkaste språket för dem och det språk som de talar mest; det finns dock skillnader i hur man använder sina språk beroende på vilka man talar med. Modersmålet använder eleverna mest när de pratar hemma eller med släktingar, medan svenska är högst representerat i skolan och bland kompisar. Gisela Håkansson har genom att läsa olika undersökningar kommit fram till att tvåspråkiga elever pratar modersmålet med äldre personer i sin hemmiljö och svenska med jämnåriga (2003, s. 73).

Svenska språket är tillsammans med engelska enligt de intervjuade eleverna det viktigaste ämnet i skolan. Samma tendens visar Skolverkets rapport *Attityder till skolan* (2003, s. 90) i vilken man har låtit intervju elever med utländsk bakgrund om deras syn på vikten av de svenska och engelska språken. Resultatet i undersökningen visade på att åtta av tio elever tyckte att båda ämnena var mycket viktiga eller nödvändiga (s. 90). Intressant är att i både min undersökning och Skolverkets finns likheter vad det gäller elevernas syn på engelska språkets betydelse. För många av de elever som jag intervjuade visade det sig att engelska var ännu viktigare för deras blivande yrken: pilot, flygvärdinna, tennisproffs, psykolog, journalist som ville arbeta i USA, respektive animatör som eventuellt skulle flytta och arbeta i Kina. Liknande resultat kan man läsa i Skolverkets rapport, där majoriteten av de elever som deltog i undersökningen tyckte att engelska var det viktigaste ämnet i skolan.

9 Slutord

Arbetet med uppsatsen har varit både mödosamt och roligt. Från början hade jag stora planer att skriva om invandrarelevers skolsituation och försämrade resultat jämfört med infödda svenska elever och försöka hitta de bakomliggande orsakerna. Efter ett tag insåg jag att detta var omöjligt p.g.a. den korta tid jag hade till förfogande och det faktum att jag skrev uppsatsen själv. Dessa faktorer medförde att jag fick sänka mina krav och göra det bästa av situationen.

Att komma till en mångkulturell skola där jag har haft min VFU de sista tre terminerna av min utbildning och göra en undersökning har ändrat lite av min syn på eleverna i framförallt högstadiet och de högre åldrarna. Under min VFU har jag framförallt jobbat i de lägre årskurserna, och många gånger har jag uppfattat de äldre eleverna som rätt så stökiga. I mina fördomar skyllde jag det på allt möjligt, alltifrån dålig uppfostran till dåligt integrerade familjer som inte ens ville anstränga sig. Oftast undrade jag hur det skulle gå för dessa elever. Många gånger jämförde jag dem med eleverna i Torslanda där jag har haft min VFU under de första fyra terminerna av utbildningen. Jag tyckte att livet var bra orättvist och jag tyckte synd om eleverna på den här mångkulturella skolan. Det var inte bara de ekonomiska förutsättningarna som skilde eleverna åt, utan det jag har lagt märke till i första hand var elevernas torftiga språk och uttal. Det var mest eleverna i de lägre åldrarna som jag observerade, men till viss del var även de äldre elevernas språkkunskaper hörbara för mig.

Därför blev jag ganska överraskad när jag märkte att eleverna i åk 9 trots allt inte är så språksvaga som jag trodde i början. Flera av de intervjuade eleverna har påpekat för mig att om de själva ska jämföra sig med infödda svenska jämnåriga elever är de medvetna om att de har större brister. Men att eleverna är medvetna om sina brister gör att de är på sin vakt ibland när de ska prata. Framförallt gäller det i kontakt med deras lärare eller, som det var fallet med mig, när någon intervjuar dem.

Den inlästa litteraturen har bidragit till större förståelse hos mig när det gäller invandrarelever och det jag ibland uppfattade som deras ouppfostrade sätt. Självtillhör jag också gruppen invandrare eftersom jag inte är född i Sverige, och därmed är mina tre barn elever med utländsk bakgrund eller invandrarelever. Jag har bott i Sverige i snart arton år och vet vad det betyder att ständigt och jämt försöka smälta in och kämpa för att bli accepterad. Men jag vet också att det går att uppnå framsteg och fullfölja sina drömmar. Precis som några av de intervjuade eleverna uttryckte: bara man är tillräckligt motiverad och ger järnet.

Referenser:

- Ahmadi, Nader & Söderholm Carpelan, Kerstin (2001). "Inledning" i Nader, Ahmadi (red.), *Ungdom, kulturmöten, identitet* (s. 12-23). Stockholm: Statens institutionsstyrelse och Liber AB,
- Attityder till skolan* (2003). Stockholm: Skolverket
- Dysthe, Olga (red.), (2001). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Elever med utländsk bakgrund - en sammanfattade bild* (2005). Stockholm: Skolverket.
- Elever med utländsk bakgrund, rapport till regeringen 1 oktober 2004*, (2005). Stockholm: Skolverket
- Hyltenstam, Kenneth & Tuomela, Veli (1996). "Hemspråksundervisningen" i Kenneth, Hyltenstam (red.), *Tvåspråkighet med förhinder? – Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*, (s. 9-109). Lund: Studentlitteratur
- Håkansson, Gisela. (2003). *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Henning (1996). "Invandrarelevens skolsituation" i Eva – Stina, Hultinger & Christer, Wallentin (red.), *Den mångkulturella skolan* (s. 182-197). Lund: Studentlitteratur
- Kursplaner och betygskriterier i grundskolan (2000). Skolverket
- Ladberg, Gunilla (2003). *Barn med flera språk – Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle*. Stockholm: Liber.
- Lärarens handbok* (2003). Solna: Lärarförbundet
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Sjögren, Annick (2001). "Kulturens roll i identitetens byggande" i Nader, Ahmadi (red.), *Ungdom, kulturmöten, identitet* (s. 24-55). Liber: Stockholm
- Sjögren, Annick (1996). "Föräldrar på främmande mark" i Eva – Stina, Hultinger, & Christer, Wallentin (red.), *Den mångkulturella skolan* (s. 229-253). Lund: Studentlitteratur
- Sjöqvist, Lena & Lindberg, Inger (1996). " Svenska som andra språk- varför det?" – Om behovet av en kvalificerad andraspråksundervisning i en mångkulturell skola i Eva – Stina, Hultinger & Christer, Wallentin (red.), *Den mångkulturella skolan* (s. 78-105). Lund: Studentlitteratur
- Strindberg, Max. (1996). " Mångfalden en gruva" i Eva – Stina, Hultinger, & Christer, Wallentin (red.), *Den mångkulturella skolan* (s. 106-127). Lund: Studentlitteratur

Stukat, Stafan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Utan fullständiga betyg – varför når inte alla elever målen (2001). Stockholm: Skolverket

Wellros, Seija (1998). *Språk, kultur och socialidentitet*. Lund: Studentlitteratur.

Wikström, Inger (1996). ” Samhällsorienterade ämnen är språk och kultur” i Eva – Stina, Hultinger & Christer, Wallentin (red.), *Den mångkulturella skolan* (s. 128-158). Lund: Studentlitteratur

Ålund, Alexandra (1996). ”Etniska ungdomar och den sociala krisen” i Eva – Stina, Hultinger, & Christer, Wallentin (red.), *Den mångkulturella skolan* (s. 253-272). Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

1. Vad har du tänkt dig att jobba med när du är färdig med din utbildning?
2. Tror du att du kommer att lyckas med det? Är det realistiskt? Är du säker?
3. Vad ser du som det största hindret att inte uppnå det?
4. Är det viktigt att du får bra betyg från grundskolan för att bli det du vill i din framtid?
5. Är det vissa ämnen som är viktigare för att lyckas? Är det några som är mindre viktiga?
6. Är du nöjd med dina resultat hittills? Vad är du missnöjd med?
7. Hur viktigt tror du är att behärska det svenska språket som en infödd svensk elev för att lyckas bra i skolan? Hur viktigt är det att behärska svenska för att bli det du vill bli? Tycker du att du redan pratar bra eller tycker du att du kan bli bättre? Kan du redan svenska så mycket som det behövs för ditt blivande yrke eller dina mål? Om inte hur ska du lösa problemet?
8. Vilket är ditt bästa språk? Vilket lärde du dig först? Vilket språk pratar du med dina kompisar/hemma?

Bilaga 2

Brev till målsman

Göteborgs Universitet
Institutionen för Pedagogik och Didaktik
2006-04-20

Mitt namn är Marija Jugovic och jag genomför en mindre undersökning i åk 9 som syftar till att ta reda på hur eleverna ser på sin framtid, vad de själva tycker om sina framtidsutsikter. Undersökningen är examensarbete. För att kunna genomföra detta behöver jag intervjua ett antal elever. Eftersom de elever jag ska intervjua är under 18 år behöver jag målsmans tillstånd för att få intervjua dem. Intervjun är helt anonym och varken skolan eller eleverna ska kunna identifieras i den färdiga uppsatsen. Arbetet ska vara klart i slutet av maj och ni kan dra er ur samarbetet ända fram till dess, då det färdigt skrivna arbetet ska lämnas in för examination.

_____ Ja, du får intervjua min dotter/son

_____ Nej, du får inte intervjua dotter/son

Elevens namn: _____

Målsmans underskrift

Namnförtydligande

Vänliga hälsningar
Marija Jugovic
Handledare: Kenneth Helgesson